

УДК 336.64

А.М. Кірсанова, магістр
І.В. Точонов, к.е.н., доц.
orcid.org/0000-0003-0251-2395

Донбаська національна академія будівництва і архітектури, м. Краматорськ, Україна
nik@donnaba.edu.ua

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Розглядається сутність і значення фінансових ресурсів підприємства. Визначено джерела їх формування та методи оцінки ефективного використання фінансових ресурсів і запропоновано напрями щодо поліпшення управління фінансовими ресурсами.

Ключові слова: фінансові ресурси, статутний капітал, коефіцієнт автономії.

А.М. Кирсанова, магистр
И.В. Точонов, к.э.н., доц.
orcid.org/0000-0003-0251-2395

Донбасская национальная академия строительства и архитектуры, г. Краматорск, Украина
nik@donnaba.edu.ua

ФИНАНСОВЫЕ РЕСУРСЫ ПРЕДПРИЯТИЯ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ

Рассматривается сущность и значение финансовых ресурсов предприятия. Определены источники их формирования и методы оценки эффективного использования финансовых ресурсов и предложены направления по улучшению управления финансовыми ресурсами.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, уставный капитал, коэффициент автономии.

A. Kirsanova, MSc
I. Tochonov, PhD. (Economist), Assoc. Professor
orcid.org/0000-0003-0251-2395

Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture, Kramatorsk, Ukraine
nik@donnaba.edu.ua

FINANCIAL RESOURCES AND ITS EFFECTIVE USAGE

The essence and significance of the financial resources of the enterprise. The sources of their formation and methods for assessing the effective use of financial resources and directions for improving the management of financial resources.

Keywords: financial resources, share capital, autonomy factor.

Актуальність теми. У сучасних умовах важливим завданням для підприємств і організацій є закріплення і розширення своїх позицій на ринку товарів і послуг. Її вирішення неможливо без належного фінансового забезпечення господарської діяльності, основу якого складають фінансові ресурси.

В умовах становлення та розвитку ринкових відносин в Україні спостерігається нестача фінансових ресурсів у багатьох суб'єктів господарювання. Це обумовлено рядом обставин. По-перше, високою вартістю залучення позичкових коштів. По-друге, недосконалістю системи оподаткування підприємств, що супроводжується іммобілізацією їх фінансових ресурсів. По-третє, втратою підприємствами власних фінансових ресурсів внаслідок збиткової їх роботи та інфляції. Нестача фінансових ресурсів негативно впливає на виробничо-господарську діяльність підприємств, спричиняє виникнення та зростання заборгованостей перед суб'єктами господарювання по оплаті праці та сплаті податків. При цьому зменшуються можливості фінансування подальшого розвитку підприємств, скорочуються надходження до бюджету. За цих обставин важливого значення для здійснення фінансово-господарської діяльності набуває формування в достатньому обсязі фінансових ресурсів підприємств.

Тобто управління розміщенням та використанням фінансових ресурсів підприємства є важливою складовою частиною загальної системи управління його фінансовою діяльністю.

Воно дозволяє вирішувати різноманітні задачі фінансового менеджменту і підпорядковане його головній цілі.

Ефективно розміщені фінансові ресурси підприємства є найважливішим симптомом його «фінансового здоров'я», передумовою досягнення високих кінцевих результатів його господарської діяльності в цілому. Ефективні форми управління фінансовими ресурсами дозволяють підприємству отримувати додатковий прибуток.

Основною метою управління фінансовими ресурсами на підприємстві є їх оптимізація, тобто процес вибору найкращих форм їхньої організації на підприємстві з урахуванням умов і особливостей здійснення його господарської діяльності.

Отже, правильне використання фінансових ресурсів на підприємстві є запорукою успіху будь-якого підприємства. Тому можна вважати, що дана тема є актуальною.

Метою роботи є:

- розкриття сутності фінансових ресурсів підприємства, джерел формування;
- аналіз ефективності використання фінансових ресурсів та розробка напрямів їх ефективного використання.

Основні відомості про фінансові ресурси

В економічній літературі досі немає єдиної думки щодо визначення фінансових ресурсів, їх складу, методів впливу на ефективність господарювання, тому ця проблема залишається актуальною в сучасній економічній науці.

У фінансово-кредитному словнику дають таке визначення: "Фінансові ресурси — це грошові кошти, які перебувають у розпорядженні підприємств, господарських організацій та установ"[1, С.255]. Як бачимо, у наведеному значенні фінансові ресурси прирівнюються до коштів. Але кошти, які перебувають на поточному, валютному рахунках, у касі підприємства знеособлені й не мають цільового призначення. Отже, відбувається отождоження фінансових ресурсів із грошовими, тоді як перші є специфічним явищем.

Відповідно до Закону України "Про підприємство", фінансові ресурси підприємств - це переважно прибуток і амортизаційні відрахування, прибутки від цінних паперів, пайові внески, ресурси спонсорів.[2]

На думку А.Г. Загороднього, "фінансові ресурси - це сукупність коштів, що є в розпорядженні держави та суб'єктів господарювання". Знов-таки, це визначення не точне й не повне, оскільки зводить поняття "фінансові ресурси" до сукупної маси коштів на підприємстві. На противагу цьому фінансові ресурси характеризують грошові нагромадження, грошові фонди, які формуються в процесі розподілу створеного на підприємстві продукту.[1, С.265]

Згідно з Опаріним В.М. «фінансові ресурси – це сума коштів, які спрямовані в оборотні і необоротні активи підприємства». [3]

При визначенні фінансових ресурсів Худолій Л.М. дотримується подібної Опаріну В.М. думки, визначаючи їх сумою коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства.[4, С.42]

Подерьогін А.М. вважає, що «фінансові ресурси – це грошові засоби, які є в розпорядженні підприємства, а саме грошові фонди, а також частина грошових засобів в не фондovій формі». Відповідно до Павлової Л.П. фінансові ресурси – це частина грошових доходів та надходжень суб'єктів господарювання, які використовуються для формування фондів фінансових ресурсів або в не фондovій формі для забезпечення процесів відтворення [5, С.571, 6. С.24-31]. Можна сказати, що визначення терміну «фінансові ресурси» цих авторів дуже схожі, тому що вони вважають, що фінансові ресурси – це грошові засоби, які і формують грошовий фонд і які знаходяться в розпорядженні підприємства. Але фінансові ресурси більш містке ніж грошові засоби.

Білолипецький В.Г., Нешитой А.С., Кірейцев Г.Г., Скамай Л.Г., Матвійчук Д.О., Родіонова В.М. вважають, що фінансові ресурси - це грошові фонди, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу й використання ВВП і національного доходу.

На думку Бандурка О.М., Коробов М.Я., Василик О.Д., Орлов П.І. фінансові ресурси являють собою грошовий капітал, який використовується підприємством для формування своїх активів та здійснення виробничо-фінансової діяльності.

Осипов В.І. вважає, що фінансові ресурси – це грошові кошти, що опосередковують створення всіх елементів капіталу підприємства і їх кругообіг в натуральній і вартісній формах.

Розгляд попередніх визначень «фінансових ресурсів» дозволив сформувати такі висновки:

- по перше, що більшість визначень фінансових ресурсів, як грошових фондів вказують на місце їх створення і належність до суб'єктів фінансових відносин, але не вказується джерела створення та призначення;

- по друге, капітал є реальним об'єктом, на який можна постійно впливати з метою отримання нових доходів підприємства та використання нею своїх зобов'язань. Тобто, капітал - це об'єктивний фактор виробництва, частина фінансових ресурсів, які використовуються підприємством у своїй діяльності. Отже, капітал є перетвореною формою фінансових ресурсів. І тому ототожнювати поняття "фінансові ресурси" і "капітал" не можливо.

Виходячи з цього можна сформувати удосконалене визначення «фінансових ресурсів». Це частина коштів підприємства у фондовій і не фондовій формі, яка формується у результаті розподілу виробленого продукту, залучається до діяльності підприємства з різних джерел і спрямовується на забезпечення розширеного відтворення виробництва, утримання і розвиток об'єктів невиробничої сфери, на споживання, а також може бути спрямована на створення резервів.

Класифікація фінансових ресурсів представлена на рис.1.1.

З рис. 1.1. бачимо, що за походженням фінансові ресурси розділяються на власні, залучені і позичені. У свою чергу власні в реальній формі представлені в стандартній звітності у вигляді чистого прибутку й амортизації, а в перетвореній формі - у вигляді зобов'язань перед службовцями підприємства. Чистий прибуток являє собою частину прибутків підприємства, яка утвориться після вирахування із загальних сум прибутків обов'язкових платежів - податків, зборів, штрафів, пені, неустойок, частини процентів і інших обов'язкових виплат. Чистий прибуток знаходиться в розпорядженні підприємства і розподіляється за рішеннями її керівних органів.

Залучені фінансові ресурси діляться також на дві групи: власні й позикові. Такий розподіл, зумовлений формою капіталу, в якій він вкладається зовнішніми учасниками в розвиток даного підприємства: як підприємницький або як позиковий капітал. Відповідно результатом вкладень підприємницького капіталу є утворення залучених власних фінансових ресурсів, результатом вкладень позикового капіталу - позикових коштів.

Позичені кошти - це ті, що одержує підприємство на визначений термін, за плату й на умовах повернення. Формуються вони, переважно, за рахунок коротко- і довгострокових кредитів банків.

За характером використання розрізняють цільові та універсальні фінансові ресурси. Цільові фінансові ресурси – це ресурси, що мають цільове призначення і використовуються на вказані цілі: це кошти амортизаційного, резервного фонду, бюджетних асигнувань тощо. Універсальні фінансові ресурси використовуються на різні цілі: фінансові вкладення, благодійні внески тощо. Фінансові ресурси також класифікують за кругообігом на початкові – ті, з якими розпочинає підприємство свою діяльність, і прирощені – ті, що створюються в процесі діяльності [7, С.574].

Рис.1.1. Класифікація фінансових ресурсів

Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти. До власних фінансових ресурсів належать:

1. статутний капітал;
2. амортизаційні відрахування;
3. резерви, накопичені підприємством;
4. валовий дохід та прибуток від різних видів господарської діяльності;
5. ресурси від реалізації майна;
6. інші внески юридичних і фізичних осіб (цільове фінансування, добродійні внески й інше) [8, С.303].

При створенні підприємства джерелом придбання основних коштів, нематеріальних активів, оборотних коштів є статутний капітал. За рахунок нього створюються необхідні умови для здійснення підприємницької діяльності. Статутний капітал являє собою суму коштів, наданих власниками для забезпечення статутної діяльності підприємства.

Амортизаційні відрахування й частка прибутку, що направляється на накопичення, складають грошові ресурси підприємства, що використовуються на його виробничо - технічний і науковий розвиток. Розподіл прибутку може проводитися шляхом утворення спеціальних фондів - фонду накопичення, фонду споживання, резервних фондів - або шляхом безпосереднього витрачання чистого прибутку на окремі цілі.

Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства - це багатоцільове джерело фінансування його потреб, але основні напрямки її використання можна визначити як нагромадження і споживання. Пропорції розподілу прибутку на нагромадження і споживання визначають перспективи розвитку підприємства.

Резервний фонд створюється суб'єктами на випадок припинення їх діяльності для відшкодування кредиторської заборгованості.

Фонди нагромадження і фонди споживання - це фонди спеціального призначення. Вони формуються, якщо це передбачено установчими документами. Фонд нагромадження представляє собою джерело ресурсів господарюючого суб'єкта, акумулюючого прибуток, і інші джерела для створення нового майна, купівлі основних фондів, оборотних засобів і т.ін. Фонд нагромадження відображає зростання майнового стану господарюючого суб'єкта, збільшення його власних засобів. Разом з тим операції по придбанню і створенню нового майна господарюючого суб'єкта не зачіпають фонд нагромадження.

Фонд споживання представляє собою джерело фінансових ресурсів підприємства, зарезервованого для проведення операцій по соціальному розвитку і матеріальному заохоченню колективу.

Прибуток і амортизаційні відрахування є результатом кругообігу ресурсів, вкладених у виробництво, і відносяться до власних фінансових ресурсів підприємства, якими вони розпоряджаються самостійно.

Оптимальне використання амортизаційних відрахувань і прибутку по цільовому призначенню дозволяє відновити виробництво продукції на розширеній основі [9, С.55].

У процесі формування фінансових ресурсів підприємств важливу роль відіграє визначення оптимальної структури їхніх джерел. Підвищення питомої ваги власних коштів позитивно впливає на фінансову діяльність підприємств. Висока питома вага залучених коштів ускладнює фінансову діяльність підприємства та потребує додаткових витрат на сплату відсотків за банківські кредити, дивідендів за акціями, дохід за облігаціями, зменшення ліквідності балансу підприємства, підвищення фінансових ризиків.

Залучені позикові фінансові ресурси підприємства найчастіше зустрічаються у формі:

1. банківських кредитів ;
2. кредиторська заборгованість;
3. бюджетні асигнування;
4. страхові відшкодування;
5. благодійні внески і т.ін.

Тому в кожному конкретному випадку необхідно детально аналізувати доцільність залучених додаткових фінансових ресурсів з урахуванням фінансових ризиків.

Кредиторська заборгованість - це перш за все заборгованість по заробітній платні, відрахуванням до позабюджетних фондів, пов'язані з фондом оплати праці, резерв майбутніх платежів і ін. Утворення заборгованості по заробітній платні викликане тим, що між строком її нарахування і днем виплати є деяка кількість днів за роботу, в які господарюючий суб'єкт ще повинен виплатити робітникам.

Кредит – означає «розпорядження визначеною сумою грошей на протязі деякого часу, тобто ті, у кого є надлишок ресурсів, можуть їх давати в кредит тим, хто відчуває нестачу або має потребу в додаткових сумах». Так за допомогою кредиту можна перебороти труднощі, пов'язані з тим, що на одній ділянці визволяються тимчасово вільні ресурси, а на інших виникає потреба в них. Кредит акумулює капітал, що визволився, тим самим, обслуговує прилив капіталу, що забезпечує нормальний відтворювальний процес. Також кредит прискорює процес грошового обігу, забезпечує виконання цілого ряду відносин: страхових, інвестиційних, грає велику роль у регулюванні ринкових відносин.

Джерелом позичкового капіталу служать, по-перше, ресурси, що вивільняються з кругообігу: засоби, призначені для відновлення основного капіталу (тобто амортизаційний фонд); частина оборотного капіталу, що вивільняється в грошовій формі в зв'язку з розбіжністю часу продажу товарів і купівлі сировини, палива, матеріалів. Капітал, тимчасово вільний у період між надходженням ресурсів від реалізації товарів і виплатою заробітної плати.

Іншим джерелом позичкового капіталу виступають грошові прибуток і нагромадження приватного сектора. У якості третього джерела позичкового капіталу виступають грошові нагромадження держави, розміри яких визначаються масштабами державної власності і часткою валового національного продукту.

Оцінити ефективність управління фінансовими ресурсами можна за допомогою таких методів:

1. Горизонтальний аналіз;
2. Вертикальний аналіз;
3. Аналіз із застосуванням коефіцієнтів;

Суть горизонтального аналізу полягає в порівнянні показників звітності попереднього і поточного року. При цьому здійснюється постійне зіставлення звітів і визначається абсолютна і відносна зміна статей.

Вертикальний аналіз є аналізом внутрішньої структури звітності. При проведенні такого аналізу ціла частина прирівнюється до 100 % і обчислюється питома вага кожної її складової. Цілими частинами приймаються підсумки Балансу (Актив, Пасив), обсяг реаліза-

ції Звіту про фінансові результати. За допомогою цього методу аналізу з'ясовують, яку частку у групі або підгрупі становить конкретна стаття, що дозволяє визначити вплив показника цієї статті на діяльність підприємства.

Аналіз із застосуванням коефіцієнтів включає в себе розрахунок таких груп показників:

1. Показники оцінки фінансової стійкості;
2. Показники оцінки ліквідності;
3. Показники оцінки ділової активності;

Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних джерел спроможне забезпечити запаси та витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями.

Для характеристики фінансової стійкості підприємств доцільно використовувати, в першу чергу, шість таких показників:

1. Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності) - Кавт, що показує, яку частину у загальних вкладів у підприємство складає власний капітал. Він характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування його діяльності.
2. Коефіцієнт фінансової стійкості - Кф.с - Характеризує здатність підприємства залучати зовнішні джерела фінансування.
3. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами - Кзвз - показує, яка частина матеріальних оборотних активів фінансується за рахунок засобів чистого оборотного капіталу.
4. Коефіцієнт ефективності використання активів - Кеа - показує, скільки чистого прибутку має підприємство в середньому на кожен гривню загальних вкладень в його діяльність. Характеризує прибутковість цього капіталу, яким володіє підприємство, незалежно від джерел його надходження.
5. Коефіцієнт ефективності використання власного капіталу (коефіцієнт прибутковості власного капіталу) - Кевк - показує, скільки чистого прибутку має підприємство в середньому на кожен гривню власного капіталу, тобто характеризує ефективність власних інвестицій.

Ліквідність підприємства - це його спроможність швидко реалізувати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань, тобто це співвідношення величини його високоліквідних активів (кошти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості. Аналізуючи ліквідність, доцільно оцінити не тільки поточні суми ліквідних активів, а й майбутні зміни ліквідності.

Для аналізу використовуються три наступні коефіцієнти:

1. Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності) - Кп, що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити, якщо воно реалізує усі свої оборотні активи, в тому числі і матеріальні запаси. Цей коефіцієнт показує також, скільки гривень оборотних коштів приходить на кожен гривню поточних зобов'язань.
2. Коефіцієнт швидкої (критичної) ліквідності - Кшл, що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів - грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та кредиторської заборгованості. Цей показник показує платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами.
3. Коефіцієнт абсолютної (грошової) ліквідності (Каб.л), що показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити своїми коштами негайно.

К показникам ділової активності відносяться:

1. Коефіцієнт оборотності активів (Коб.а) - характеризує, наскільки ефективно використовуються активи з точки зору обсягу реалізації, оскільки показує, скільки гривень реалізації припадає на кожен гривню, вкладену в активи підприємства, іншими словами, скільки разів за звітний період активи обернулися у процесі реалізації продукції. Чим вищий оборот, тим ефективніше використовуються активи.

2. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, за допомогою якого розраховується період погашення цієї заборгованості. Він обчислюється як відношення собівартості до середнього розміру кредиторської заборгованості.

Основними шляхами покращення фінансового стану будь-якого підприємства є економія всіх видів ресурсів, що споживаються у виробництві: трудових та матеріальних. Зниження трудомісткості продукції, збільшення продуктивності праці можна досягнути різними шляхами. Найбільш важливі з них - механізація та автоматизація виробництва, розробка та застосування прогресивних, високопродуктивних технологій, заміна та модернізація застарілого обладнання. Вносити деякі зміни в фінансову стратегію розвитку підприємства; виставляти на продаж частини основних фондів або здавання в оренду основних фондів, які не використовуються в робочому процесі; здійснювати інвентаризацію стану майна з метою виявлення активів, які необхідно списати; рефінансувати дебіторську заборгованість; проводити реструктуризації активів підприємства; раціональне співвідношення власних та позикових коштів; забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів; сформувати систему контролю за рухом і вчасною інкасацією дебіторської заборгованості.

Удосконалення використання фінансових ресурсів на підприємстві можливо шляхом підвищення результативності розміщення та використання ресурсів на підприємстві. При цьому забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів, при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Партин Г. Фінанси підприємств: Навчальний посібник/ Галина Партин, Анатолій Загородній,; М-во освіти і науки України, Нац. банк України, ЛБІ. - Львів: ЛБІ НБУ, 2008. -265 с.
2. Закон України «Про підприємство» від 27 березня 1991 року.[Електронний ресурс]// Закон України. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/887-12/page>
3. Опарін В.М. Фінанси - інституціональна структура суспільства //Фінанси України (укр.).- 2008.- № 8.-С. 24-31
4. Худолій Л.М. Теорія фінансів / Л.М. Худолій. - Київ: Видавництво Європейського університету, 2003 р. - С. 67.
5. Фінанси підприємств: Підручник/ Кер. авт. кол. і наук. ред. проф.. А.М. Поддєрьогін. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2009. – 571 с.
6. Павлова Л.Н. Фінансовий менеджмент. Керування грошовим обігом підприємства. – М.: Банки й біржі: ЮНИТИ, 2009. – 400 с.
7. Фінансовий менеджмент, теорія и практика /Под ред. Е.С. Стояновой видавництво друге. – М.: Видавництво “Перспектива” 2010. – 574 с.
8. Черкасов В. Е. Навчальний посібник по фінансово-економічних розрахунків. – М.: АУЗБанк, 2010.
9. Шеремет А.Д. Сайфулин Р.С. Фінанси підприємства. – М.: Инфра, 2010 г.

Стаття надійшла до редакції 11 жовтня 2015 р.